

- продаж надлишкових виробничих запасів;
- продаж нерентабельних виробництв і об'єктів невиробничої сфери.

Для того щоб мінімізувати ризик, необхідно ранжувати виробництва за ступенем залежності від технологічного циклу підприємства:

- продажу підлягають об'єкти невиробничої сфери і допоміжні виробництва, що використовують універсальне технологічне устаткування (наприклад, ремонтно-механічні й будівельно-ремонтні цехи). Їхні функції передаються зовнішнім підрядникам;

- ліквідуються допоміжні виробництва з унікальним устаткуванням (цех підготовки виробництва, окремі ремонтні підрозділи). Відсутність цих виробництв у майбутньому можна буде компенсувати як за рахунок купівлі відповідних послуг, так й їхнього відтворення в економічно виправданих масштабах при необхідності;

- слід позбутися від нерентабельних об'єктів основного виробництва. Їхні функції також передаються зовнішнім поставачальникам;

- викуп боргових зобов'язань із дисконтом – один з найбільш привабливих заходів.

Кризовий стан підприємства-боржника знецінює його борги, тому і виникає можливість викупити їх зі значним дисконтом. Доцільність даного рішення в рамках стабілізаційної програми полягає в умовах, на яких можна провести викуп.

Крім цього, антикризове управління підприємством потребує постійного моніторингу його стану. Для проведення аналізу стану проблемного підприємства необхідно оцінити його потенціал, при цьому оцінку потенціалу підприємства доцільно проводити за такими розділами: постачання, виробництво, розподіл та збут продукції, організаційна структура та менеджмент, маркетинг, фінанси. І як відзначалося, аудитор повинен здійснювати контроль за виконанням запропонованих заходів та здійснювати постійний моніторинг

ефективності реалізації антикризової програми. Лише загальні зусилля менеджменту підприємства, що знаходиться у фінансовій кризі, та аудитора, який дослідив кризовий стан підприємства, з'ясував фактори, що призвели до такого стану та запропонував антикризову програму, можуть привести до позитивних результатів.

Висновки

Підприємства, що знаходяться у фінансовій кризі, є особливим об'єктом аудиту, оскільки вони характеризуються ризиком порушення принципу безперервності діяльності підприємства та специфічними інформаційними потребами користувачів аудиту. Відсутність достатнього теоретичного та організаційно-методичного забезпечення аудиту кризових підприємств негативно впливає на якість його проведення в практичній діяльності. Запропонована нами концепція аудиту підприємства, що знаходиться у фінансовій кризі, враховує особливості такого аудиту, визначає його основні цілі, об'єкти, окреслює сферу застосування та здійснення.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» [Електрон. ресурс]: від 22.04.93 №3125–XII // Верховна Рада України.: офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
2. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2004 року / Пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В. Гик. – К.: ТОВ «ФМЦАУ «Статус», 2004. – 1028 с.
3. Сопко В.В. Організація і методика проведення аудиту: Навч.-практ. посіб. / В.В. Сопко, Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило та ін. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 624 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посіб. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 72–100.
5. Аренс Э.А. Аудит / Э.А. Аренс, Дж.К. Лоббек – М.: «Финансы и статистика», 2001. – 551 с.

УДК 657.312.2

Н.Н. БРИТАНСЬКА,

асистент кафедри фінансів, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Аналіз ефективності виробництва засобами економічного моделювання

У статті наведений аналіз сучасного стану цукробурякової галузі та запропоновані шляхи підвищення її ефективності, що зумовлюють необхідність створення умов для забезпечення ефективного виробництва цукрових буряків та їх переробки на цукор. Подано критичну оцінку сучасного стану застосування побудови моделей та надано рекомендації стосовно поліпшення методики моделювання при аналізі підвищення ефективності використання виробничих ресурсів вітчизняних підприємств. Запропоновано використання інноваційного економічного моделювання підвищення ефективності діяльності підприємств галузі, що дозволить ефективно використовувати фактори і чинники цукробурякової промисловості України щодо підвищення прибутковості та конкурентоспроможності в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: ефективність промислового виробництва, цукробурякова галузь, економічне моделювання ефективності моногалузі.

Н.Н. БРИТАНСКАЯ,

ассистент кафедры финансов, Винницкий торговельно-экономический институт КНТЕУ

Анализ эффективности производства средствами экономического моделирования

В статье приведен анализ современного состояния сахаросвекольной отрасли и предложены пути повышения ее эффективности, предопределяющие необходимость создания условий для обеспечения эффективного производства

сахарной свеклы и ее переработки на сахар. Приведена критическая оценка современного состояния применения построения моделей и даны рекомендации относительно улучшения методики моделирования при анализе повышения эффективности использования производственных ресурсов отечественных предприятий. Предложено использование инновационного экономического моделирования повышения эффективности деятельности предприятий отрасли, что позволит эффективно использовать факторы сахаросвекольной промышленности Украины относительно повышения прибыльности и конкурентоспособности в современных условиях ведения хозяйства.

Ключевые слова: эффективность промышленного производства, сахаросвекольная отрасль, экономическое моделирование эффективности моноотрасли.

N.N. BRITANSKA,
assistant of the Department of Finance, Vinnitsa Trade and Economic Institute KNTEU

Analysis of the effectiveness of production means economic modeling

The article presents an analysis of the current state of sugar industry and suggest ways to improve its efficiency, which necessitates the creation of conditions for efficient production of sugar beet and sugar processing. The modern methods of mathematical models construction are described. Recommendations concerning the improvement of simulation methods for analysis of the production resources utilization effectiveness in Ukrainian enterprises are given. The use of innovative economic modeling improve the efficiency of the industry, enabling efficient use factors and factors of sugar beet industry in Ukraine to improve profitability and competitiveness in the modern business environment.

Keywords: efficiency of industrial production, sugar beet industry, economic modeling efficiency in the sector.

Постановка проблеми. Проблема низької конкурентоспроможності української промисловості, і цукробурякової промисловості зокрема, одним із головних факторів якої є висока витратність та неефективність використання виробничих ресурсів, на сучасному етапі розвитку економіки загострюється та стає особливо важливою. Вирішення цієї проблеми залежить від того, наскільки ефективно будуть використовуватись основні фактори виробництва, включаючи працю, засоби та предмети праці, підприємництво. У зв'язку з цим виникає необхідність у комплексній оцінці економічної ефективності промислового виробництва на основі показника, що враховує продуктивність його основних факторів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблема ефективності досліджувалася дуже активно в командно-адміністративній економіці, однак результативність використання цих розробок була недостатньою через специфіку самої економічної системи радянського періоду. В той же час вивчення методологічних питань суті та аналізу економічної ефективності у працях Л.В. Канторовича, В.В. Новожилова, В.Е. Адамова, В.С. Німчинова, А.І. Моткіна, П.Я. Октябрського, Т.В. Рябушкіна, С.Г. Струмліна, Е.Б. Фігурнова, Т.С. Хачатурова дозволило визначити необхідність використання цих теоретичних розробок з урахуванням змін та умов сучасного ринкового середовища.

Дослідження фундаментальних праць А. Сміта, В. Парето, П. Самуельсона, Р. Коуза, Й. Шумпетера, Дж. Гелбрайта, Е. Долана, К. Макконнелла, С. Брю, М. Портера, Я. Корнаї дозволило визначити суть категорії «ефективність», її ключову роль в аналізі механізмів ринкової економіки та виявити взаємозв'язок із конкурентоспроможністю та визначити рівні аналізу ефективності та її види.

Значний внесок у розробку даної теми в сучасних умовах зробили О.С. Багатиренко, П.П. Борщевський, В.М. Геєць, М.С. Герасимчук, А.О. Заїнчковський, О.С. Заєць, Е.В. Імас, М.Ю. Коденська, П.Т. Саблук, В.Д. Слюсар та ряд інших. Однак у даний час проблемі ефективності приділяється недостатньо уваги, що виражено в обмеженій кількості досліджень за окремими галузями, промисловими комплексами та еко-

номікою в цілому. Зокрема, питання ефективного функціонування механізмів її забезпечення в ринковому середовищі поки що не знаходять достатньо повного відображення в наукових виданнях, конкретних практичних розробках і тому потребують поглибленого комплексного дослідження. Ці обставини обумовлюють вибір предмету та мети даної роботи.

З метою розв'язання поставленої проблеми проведено дослідження різних літературних джерел щодо стану аналізу ефективності. Глибокий аналіз проблеми представлено у працях М.А. Болюха, В.З. Бурчевського, М.І. Горбатюка, В.О. Меца, О.П. Крижанівської, Є.В. Мниха. Крім цього, проведено ознайомлення з досвідом роботи вітчизняних підприємств, яке свідчить про ігнорування засобів моделювання у практичному аналізі ефективності їхнього виробництва.

Для належного використання моделювання при проведенні аналізу підвищення ефективності цукробурякового виробництва вважаємо за необхідне усунути вказані вище, а також деякі інші недоліки в його методиці, що існують в економічній літературі та в практиці. В публікаціях останніх років існують суттєві розбіжності щодо показників системи ефективності цукробурякового виробництва. Це стосується перш за все показників ефективності використання виробничих ресурсів, з допомогою яких безпосередньо надають таку характеристику. Стосовно них сучасний аналіз показників ефективності використання виробничих ресурсів в економічній літературі та практиці нерідко пов'язують лише зі змінами обсягів виробництва підприємства, а також з оцінкою змін цих показників у динаміці.

За такого підходу не береться до уваги необхідний для ефективного управління виробництвом можливий вплив використання виробничих ресурсів на такі важливі кінцеві показники діяльності підприємства, як обсяг реалізації та прибуток від операційної діяльності підприємства, що не стимулює раціонального використання виробничих ресурсів. Розглядаючи склад так званих кінцевих показників ефективності, до яких відносять фінансові результати підприємства, потрібно відзначити існування різних точок зору щодо зазначеного. М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Гор-

батьок надають таку характеристику складу системи показників фінансових результатів щодо поточного аналізу: «На підприємстві використовуються такі показники фінансових результатів: доходи від реалізації продукції; доходи від інших операцій; доходи від надзвичайних операцій» [1, с. 171].

На нашу думку, з цим не можна погодитися. Вищеназвані показники не є фінансовими результатами, бо характеризують лише отримані доходи без вилучення з них відповідних витрат. Вони просто використовуються для подальших розрахунків фінансових результатів, якими можуть бути лише прибутку або збитку. Потребує уточнення й оцінка сутності такого показника, як валовий фінансовий результат. Указані вище автори, до яких приєднується й В.О. Мец, називають його фінансовим результатом від реалізації [1, с. 176; 2, с. 64]. Отже, так можна називати лише кінцевий фінансовий результат від продажу, тобто прибуток чи збиток від основної операційної діяльності, що визначається як різниця між чистим доходом підприємства й усіма витратами на реалізацію (в тому числі з урахуванням адміністративних витрат та витрат на збут).

Валовий прибуток або збиток є результатом порівняння чистого доходу лише з часткою витрат на реалізацію, тому він не може бути оцінюючим для характеристики фінансового результату від реалізації. Його призначення – інше, він дозволяє контролювати процес формування фінансового результату від реалізації та всього чистого прибутку (або збитку) підприємства.

Для поширеної характеристики використання всіх ресурсів підприємства, на думку автора, доцільно також доповнити існуючу систему показників ефективності використання виробничих ресурсів додатковими показниками, які розраховувати як відношення виручки від реалізації (доходу), а також прибутку від операційної діяльності підприємства до величини відповідних ресурсів: матеріальних, трудових та основних фондів, тобто показниками прибутковості (рентабельності) використання окремих виробничих ресурсів.

В умовах розвитку ринкової економіки необхідно розглядати результати кількісних та якісних змін у взаємозв'язку, тобто здійснювати комплексний взаємопов'язаний аналіз ефективності використання виробничих ресурсів та формування прибутку, завершуючи його аналітичними розрахунками по вияву резервів росту не тільки обсягу виробництва, а й прибутку, який можливо отримати за рахунок покращення використання всіх виробничих ресурсів.

Чітке визначення сутності й місця кожного з показників у загальній сучасній системі фінансових результатів, а також у системі показників ефективності виробництва буде сприяти належному вибору показників для побудови економічних моделей, а також удосконаленню методики аналізу та поліпшенню оцінки отриманих результатів завдяки більш коректному економічному моделюванню.

Необхідно також усунути некоректні підходи у виборі факторів зміни прибутку, які існують у сучасному поточному аналізі, що заважає належній побудові економічних моделей та не сприяє належній оцінці й раціональному використанню результатів аналізу фінансових результатів та підвищення ефективності виробництва в цілому. Так, деякі автори (наприклад, В. Юденко, В.О. Мец) розглядають фактори прибутку підприємства як складові частини його розрахунку: «...

можна розрахувати вплив чинників на зміну загальної суми прибутку, яку викликає зміна її складових частин, які водночас і є чинниками» [2, с. 64]. Це призводить до того, що названий автор вважає зміну валового прибутку фактором загального прибутку від операційної діяльності [2, с. 67–68].

Вищезазначений некоректний підхід призводить ще й до того, що знаходячи, по суті, вплив на прибуток зміни цін, В.О. Мец називає отриманий результат «впливом зміни виручки від реалізації продукції» [2, с. 69]. Отже, отримуємо неадекватну оцінку результатів одного з напрямків фінансового аналізу цукробурякового підприємства, що не може бути належною базою для розрахунків поточного аналізу щодо наступного стратегічного аналізу фінансових результатів.

На нашу думку, суттєвою конкретизацією є визначення сутності цих складових частин, що здійснює О. Кононенко [3, с. 60], який вважає ці складові прибутку лише факторними показниками, а не самими факторами. Чинниками прибутку від реалізації вона вважає зміну обсягу та структури реалізації. З цим можна погодитись, якщо дотримуватися розподілу факторів за різними порядками деталізації, наприклад, на фактори першого та другого порядку. У такому разі зміну обсягу та реалізації треба вважати факторами першого порядку, а більш детальними й глибинними – інші.

Проведений аналіз дозволив наголосити, що глибинними факторами є за своєю сутністю лише техніко-економічні та організаційні заходи, бо це відповідає наданій в економічній енциклопедії характеристиці їх сутності як дійових сил процесу підвищення ефективності виробництва та реалізації продукції. Саме ці фактори викликають різні зміни в ефективності виробництва, що відбуваються як у змінах обсягу виробництва та реалізації, а також у змінах окремих витрат, тобто собівартості продукції, й у кінцевому результаті – у змінах фінансових результатів підприємства. Отже, на такі фактори й потрібно спиратися при побудові моделей, які використовують при аналізі показників підвищення ефективності виробництва.

Ще одним із напрямків моделювання показників підвищення ефективності виробництва є урахування результатів мобілізації резервів, особливо резервів росту прибутку підприємства.

Отже, з одного боку, поділяючи думку деяких авторів (М.А. Болюх, В.З. Бурчевського та ін.), які виділяють у процесі виявлення резервів три етапи: аналітичний, на якому виявляють і кількісно оцінюють резерви; організаційний – коли розробляють комплекс інженерно-технічних, організаційних, економічних і соціальних заходів для забезпечення використання виявлених резервів; функціональний – на якому практично реалізують заходи і контролюють їх виконання, а з іншого боку, не можна повністю підтримати тих же авторів стосовно такого розподілу можливих напрямків мобілізації резервів збільшення прибутку: за рахунок збільшення обсягу випуску продукції (робіт, послуг); за рахунок зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції; за рахунок економії та раціонального використання коштів на оплату праці робітників та службовців; за рахунок запровадження досягнень науково-технічного прогресу в результаті чого зростає продуктивність праці [1, с. 182].

Вважаємо, що дослідники при цьому розподілі порушили такий важливий принцип методики пошуку резервів, як

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

принцип запобігання повторного розрахунку резервів тому, що останні два напрямки не грають окремих ролей, а входять за своєю економічною сутністю до інших. Так, наприклад, резерв за рахунок економії і раціонального використання коштів на оплату праці робітників та службовців є по суті складовою частиною другого напрямку – резерв росту прибутку за рахунок зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції. Резерв за рахунок запровадження досягнень науково-технічного прогресу в результаті чого зростає продуктивність праці, призводить до росту обсягу випуску продукції (тобто відноситься до першого напрямку) і водночас – до зниження умовно-постійних витрат завдяки збільшенню обсягів виробництва та реалізації продукції (тобто його можна віднести частково й до другого напрямку).

Метою та головним завданням **статті** є оцінка динаміки економічної ефективності цукробурякового виробництва в Україні на основі інноваційного моделювання його комплексного показника.

Виклад основного матеріалу. Економічна категорія ефективності в силу своєї многогранності та багатоаспектності не може бути відображена єдиним узагальнюючим показником. Але розробка комплексного інтегрального вимірювача економічної ефективності промислового виробництва, на наш погляд, є цілком вирішувемим завданням. На практиці як такий вимірювач часто використовують показник продуктивності праці, який визначається відношенням обсягу промислового виробництва до чисельності промислового персоналу. В той же час цей показник враховує ефективність використання лише одного фактору виробництва – робочої сили та залишає без уваги інші (засоби та предмети праці, підприємництво). Інший підхід, що часто зустрічається у науковій та практичній літературі, оснований на визначенні сукупнофакторної продуктивності (СФП), яка враховує ефективність використання двох факторів виробництва – праці та основного капіталу (засобів праці). Виключаючи з розгляду усі інші фактори, крім праці та основного капіталу, вчені-економісти обґрунтовували двофакторну виробничу функцію тим, що праця та капітал є результатом виробничих процесів на минулих етапах, на яких були використані також основні фонди та робоча сила, і виходячи з цього можна усі фактори редуціювати до цих двох [7]. Однак для економік, які не володіють достатніми запасами матеріально-сировинних ресурсів власного виробництва (видобутку), до яких відноситься й економіка України, що вимушені їх імпортувати в значних обсягах для виробничих потреб, такий фактор, як предмети труда, є первинним фактором, не врахувати який було б некоректно. Тому, розробляючи комплексний вимірювач економічної ефективності, необхідно враховувати вплив усіх основних факторів, не обмежуючись лише працею та основним капіталом. Відштовхуючись від функції Кобба – Дугласа з постійним ефектом масштабу, додаючи до неї невивантажені фактори, автором була побудована наступна виробнича функція:

$$ВП_t = ПрЗн^{a_1}ЗОК^{a_2}Пр_{np}^{a_3}ІВ^{a_4}, \quad (1)$$

де $ВП_t$ – випуск продукції в певний період;

$Пр$ – загальна продуктивність факторів виробництва;

$Зн, ЗОК, Пр_{np}, ІВ$ – фактори виробництва, відповідно зайнятість (праця), запас основного капіталу (засоби праці),

витрати матеріально-сировинних ресурсів (предмети праці) та інноваційні витрати (підприємництво);

a_1, a_2, a_3, a_4 – параметри функції, що визначають еластичність випуску за окремими показниками витрат ресурсів.

Змінна $Пр$ у рівнянні [1] є стандартним залишком, який показує віддачу (випуск) від усіх основних використаних факторів виробництва, тобто за сутністю є комплексним вимірювачем економічної ефективності виробництва.

Після нескладних перетворень функції [1] отримуємо формулу для комплексного вимірювача економічної ефективності EE :

$$EE = y^{b_1}g^{b_2}m^{b_3}e^{b_4}, \quad (2)$$

де y – середня ефективність використання живої праці (продуктивність праці);

g – середня ефективність використання засобів праці (фондовіддача);

m – середня ефективність використання предметів праці (матеріаловіддача);

e – середня ефективність реалізації підприємницьких інновацій (відношення обсягу виробництва до загальних витрат на підприємницькі інновації);

b_1, b_2, b_3, b_4 – параметри функції.

Оскільки при побудові виробничих функцій фактори можуть мати різні розмірності, як вихідні дані доцільно використовувати не абсолютні, а відносні величини – індекси. Таким чином, вихідні дані про витрати ресурсів та ефективність їх використання, а також про випуск продукції мають бути представлені у вигляді часових рядів відповідних економічних індексів.

Процес моделювання комплексного показника економічної ефективності для цукробурякової промисловості України здійснювався з урахуванням таких умов:

1. Оскільки отримання реальної оцінки вартості основного капіталу за викривленими системами обліку його балансової вартості, нарахування амортизації, неможливості оцінити його реальне використання та відсутності будь-яких даних про його ринкову вартість є неможливим, тому в якості оцінки динаміки вартості основного капіталу використовувалася сума щорічних інвестицій в основний капітал (у порівнянних цінах), які, як правило, здійснюються цілеспрямовано з метою використання останнього у процесі виробництва. У зв'язку з цим для побудови виробничої функції були задані відповідні умови про повне завантаження та використання інвестованого капіталу в процесі виробництва.

2. Оцінка чисельності промислового персоналу особливо у період економічного спаду в Україні наштовхується на проблему неповної зайнятості та прихованого безробіття. Високий відсоток зайнятого населення, що спостерігався протягом усього трансформаційного періоду, за низкою правових і морально-етичних причин пов'язано з неможливістю звільнення визволеної у процесі скорочення виробництва частини облікових працівників, що призводило до скорочення робочого тижня та тривалості робочого дня, зростання числа працівників, які знаходяться в адміністративних відпустках, частково зайнятих тощо, тобто до зростання неповної зайнятості. Тому для оцінки реальної величини витрат живої праці замість чисельності зайнятих у промисловості використовувалися фактичні показники використання робочого часу (фактично відпрацьований час у людино-годинах), а

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

при оцінці продуктивності праці використовувався показник годинного виробітку на одного працюючого.

3. Як запас предметів праці використовувалися щорічні дані про матеріальні витрати у промисловості у порівнянних цінах.

4. Оскільки у сучасних умовах необхідною ознакою підприємництва є інновації – нові технології, види продукції та послуг, організаційні новації тощо, обсяг витрат на підприємницькі інновації був взятий виходячи з суми фінансування наукових та науково-технічних робіт, що здійснюються за рахунок промислових підприємств.

Із метою отримання параметрів виробничої функції був проведений регресивний аналіз, який дав дещо несподіваний результат. Такі фактори виробництва, як праця (робочий час), основний капітал (інвестиції) та підприємництво (інновації), виявилися статистично малозначущими. Більш того, їхній вплив на динаміку випуску продукції виявився негативним (від'ємні еластичності), що свідчить про непродуктивне використання живої праці та інвестицій у промисловості. Єдиним значущим фактором, що визначає динаміку промислового виробництва більш ніж на 97%, виявилися предмети труда (матеріальні витрати):

$$ВП_t = 0,894 M^{0,969} \quad (3)$$

Таку залежність можна пояснити вкрай високою матеріаломісткістю вітчизняної промисловості, яка тісно корелює з динамікою промислового виробництва (коефіцієнт кореляції –0,99). Значення параметру А менше за 1 говорить про те, що сукупний вплив інших факторів, включаючи працю, інвестиції та час, на динаміку промислового виробництва є стримуючим.

Після додання у рівняння (3) динаміки ресурсозберігаючих інновацій у промисловості з лагом в 1 рік (E1) була отримана така модель:

$$ВП_t = 0,923 M^{0,975} E_1^{0,030} \quad (4)$$

Отримані моделі (3 та 4) побудовані на базисних індексах. Перша (3) – встановлює практично функціональну ступеневу залежність (критерій Фішера –337,3) динаміки промислового виробництва від витрат матеріальних ресурсів (коефіцієнт детермінації –0,974). Друга (4) – дещо менш достовірна (критерій Фішера – 191,1), але посилює вплив матеріальних витрат на динаміку промислового виробництва

у сукупності з ресурсозберігаючими інноваціями. Вплив сукупності інших факторів на динаміку виробництва цукрових буряків в Україні в аналізованому періоді (2007–2012) мав стримуючий та малозначущий характер.

Оцінка економічної ефективності української цукробурякової промисловості за період 2007–2012 років із використанням параметрів побудованої вище виробничої функції (3) дала результати. Діаграма динаміки економічної ефективності промисловості (див. рисунок) вказує на наступне: після обвального падіння ефективності цукробурякової промисловості (2008–2009) у 2010–2011 роках відбувалося підвищення темпів зростання ефективності, а у 2012 році – знову суттєве зниження.

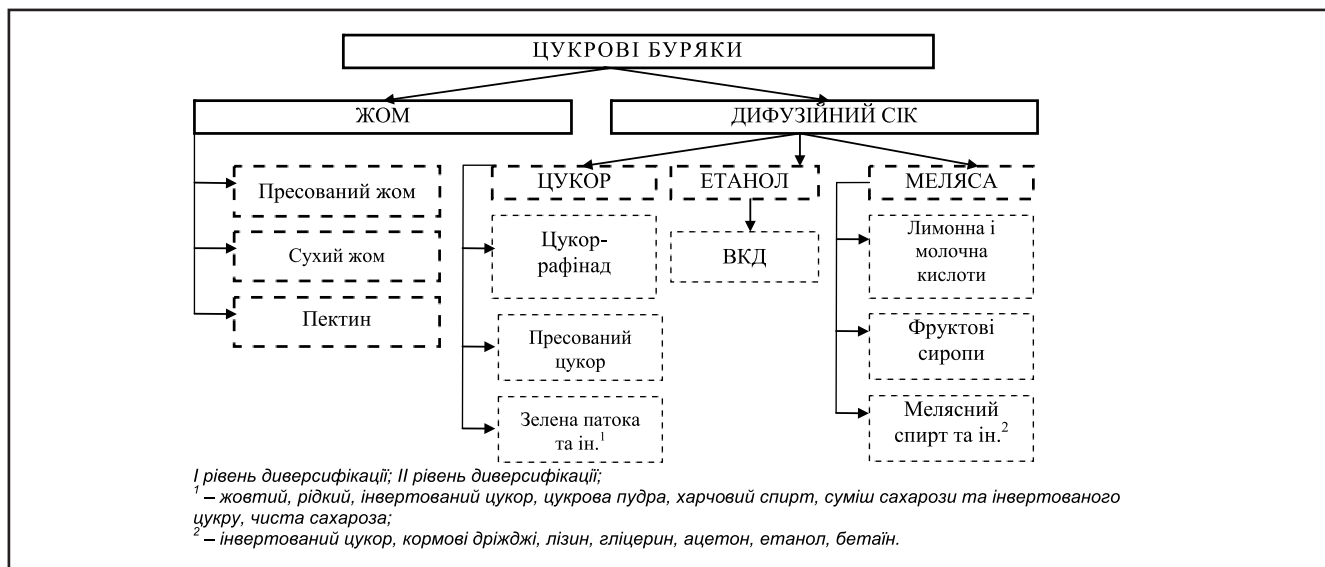
Протягом усього періоду 2007–2012 років відбувалося перманентне зниження економічної ефективності цукробурякової промисловості, що було пов'язано зі значними витратами ресурсів (інвестицій, матеріальних витрат), темпи зростання яких перевищували темпи зростання промислового виробництва; постійний зріст годинної продуктивності праці, що мав місце у цей період, не міг компенсувати зниження капіталовіддачі та матеріаловіддачі, що відбувалося протягом усього періоду; уповільнення темпів падіння ефективності промисловості у 2010–2012 роках пов'язано з підвищенням ефективності підприємницьких інновацій у ці роки, однак через їх незначну кількість та низький ступінь впливу на загальну величину економічної ефективності зростання останньої так і не відбулося.

Таким чином, моделювання комплексного показника економічної ефективності у промисловості України дозволяє зробити наступні висновки: зростання промислового виробництва, що мало місце в останні роки (2007–2012) супроводжувалося зниженням економічної ефективності цієї галузі перед усім через неефективність інвестицій в основний капітал та зростання матеріаломісткості; економічна ефективність промисловості через високу матеріаломісткість, непродуктивне використання робочого часу та неефективність інвестицій в основний капітал більш ніж на 97% визначається ефективністю використання матеріальних ресурсів, для підвищення якої необхідне впровадження ресурсозберігаючих інновацій.

Ефективність цукробурякової промисловості в Україні*

Показник	Рік						2012 рік у % до	
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007	2011
Посівна площа буряків, тис. га	609,5	379,7	322,4	501,0	532,4	466,3	76,5	87,6
Зібрана площа буряків, тис. га	577,0	377,2	319,7	492,0	515,8	455,3	78,9	88,3
у т.ч. цукровими заводами та компаніями, %	21,7	40,0	64,1	52,8	57,2	66,3	44,6	9,1
Виробництво буряків, млн. т	16,9	13,4	10,1	13,7	18,7	18,3	107,8	97,9
Урожайність, т/га	29,4	35,6	31,5	28,0	36,3	40,3	137,1	111,0
Цукристість, %	15,0	16,1	16,9	15,3	16,6	16,1	1,1	–0,5
Збір цукру, т/га	4,4	5,7	5,3	4,3	6,1	6,5	147,7	107,3
Собівартість 1 т цукрових буряків, грн.	179,9	209,2	305,2	417,6	380,4	387,2	215,2	101,8
Ціна реалізації 1 т цукрових буряків (без ПДВ), грн.	160,0	224,0	418,1	487,3	519,2	440,0	275,0	84,7
Рівень рентабельності виробництва цукрових буряків, %	–11,1	7,1	37,0	16,7	36,5	13,6	–	–
Посівна площа буряків, тис. га	609,5	379,7	322,4	501,0	532,4	466,3	76,5	87,6

* Складено автором за даними Держслужби статистики України і НАЦУ «Укрцукор».

Схема диверсифікації виробництва на цукровому заводі

Source: compiled by authors based on [5].

Ураховуючи світові тенденції до скорочення виробництва цукру як кінцевого продукту і дедалі більшого використання цукросировини як біологічної маси для переробки на пальне, а також зростання цін на цукор, у майбутньому для українських товаровиробників можуть скластися сприятливі зовнішньоекономічні умови на шляху просування продукції цукробурякової галузі на ринки. Перевага під час вибору зовнішньоторговельних партнерів повинна, як і в минулому, надаватися ринкам країн СНД, де, за нашими підрахунками, можна реалізувати близько 600 тис. т вітчизняного цукру.

Вузкоспеціалізоване виробництво вітчизняної цукрової промисловості обмежує спектр використання її продукції. Запропонована схема виробничої диверсифікації дасть можливість переробним підприємствам розширити асортимент пропозиції (див. рис.), зайняти нові ринкові сегменти, поглибити внутрішньо- і міжгалузеву інтеграцію, уникнути низки комерційних ризиків.

Дослідженням встановлено, що виділений нами другий рівень виробничої диверсифікації (виробництво цукру-рафінаду, пресованого цукру, високооктанової добавки, лимонної й молочної кислот, фруктових сиропів та ін.) не застосовується в цукровій галузі, а внутрішні потреби у відповідній продукції задовольняються через імпортування або налагодження їх виробництва в інших, зокрема кондитерській галузі.

Перспективним напрямом товарної диверсифікації є налагодження технології з виробництва пектину на малопотужних цукрових заводах регіону. За нашими підрахунками, наявні переробні потужності таких підприємств дають змогу повністю забезпечити соціально необхідні обсяги виробництва пектину. Стрімкий розвиток вітчизняної лікеро-горілчаної та хімічної галузей економіки, а також високий попит на харчовий і технічний спирти за кордоном розкривають перспективи для горизонтальної диверсифікації виробництва на цукрових заводах.

Найважливішим принципом всіх варіантів системи показників ефективності виробництва є формування системи на базі достовірних показників, що відображають ефектив-

ність затрат або ресурсів окремих елементів виробництва, та узагальнюючого показника ефективності. При цьому, кількісний зв'язок часткових показників з узагальнюючим є обов'язковим. Цілковита відсутність або обмеження системи ознакою смислового взаємозв'язку показників позбавляє її якісної своєрідності та відмінності від набору показників. При цьому не пропонується звести всю сукупність показників ефективності до одного універсального показника, яким би узагальнюючим він не був. Мова йде про систему часткових показників ефективності виробництва (ефективності затрат) і єдиного узагальнюючого показника на вершині системи.

З позиції вимог, які розглядалися до показників ефективності і принципів формування їх системи, доцільно зупинитися на пропозиціях щодо показників ефективності виробництва на рівні підприємства. При всій різноманітності цих пропозицій можна виділити три їх групи.

1. Пропонуються різні варіанти показника продуктивності праці та насамперед виробництва чистої продукції в середньому на одного працівника.

2. Пропонується доповнити показник продуктивності праці показником фондівіддачі.

3. Пропонується розпочати з удосконалення на економічному й методологічному рівні узагальнюючого показника ефективності виробництва, який потім може бути розкладений на часткові.

Висновки

Запропоновано класифікацію узагальнюючих показників ефективності: узагальнюючі показники затратного типу, узагальнюючі показники ресурсного типу й узагальнюючі показники змішаного типу. Крім того, можна виділити індексні та природні узагальнюючі показники ефективності. Проте за допомогою останніх вимірюється не рівень економічної ефективності, а тільки характер і темпи її зміни.

Вважаємо за доцільне також при порівняльному аналізі ефективності виробництва на підприємстві в якості узагальнюючого показника використовувати бальні оцінки, побудовані на основі певної кількості часткових показників ефек-

тивності за допомогою методів багатовимірної аналізу. Оскільки часткові показники, як правило різні та несумісні, то необхідною умовою побудови бальних оцінок є усунення відмінностей в розмірності показників.

Список використаних джерел

1. Болюх М.А. Економічний аналіз: [навч. посіб.] / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк. – К.: КНЕУ, 2003. – 540 с.
 2. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: [навч. посіб.] / В.О. Мец. – К.: Вища пік., 2003. – 278 с.

3. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко. – Х.: Фактор, 2003. – 148 с.
 4. Сучасний економічний аналіз господарюючих суб'єктів: [за ред. к.е.н., проф. О.П. Крижановської, к.е.н., проф. А.В. Сосновського]. – Одеса: Пальміра, 2008. – 232 с.
 5. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: [підруч.] / П.Я. Попович. – К.: Знання, 2008. – 630 с.
 6. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [підруч.] / Є.В. Мних. – К.: Київ. Нац. торг.-еко. ун-т, 2008. – 514 с.
 7. Теория и практика статистического моделирования экономики / Под ред. Е. Четыркина и А. Класа. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 272 с.

В.М. КОШЕЛЬНА,

здобувач, Київський національний університет будівництва і архітектури

**Ресурсно-іміджевий потенціал підприємства:
теоретичні аспекти визначення сутності та структури**

У статті узагальнено сутність таких важливих економічних категорій, як «ресурс», «потенціал», «ресурсний потенціал підприємства», «іміджевий ресурс». Акцентовано увагу на обґрунтуванні змісту категорій «ресурсно-іміджевий потенціал підприємства», зважаючи на провідну роль ресурсного забезпечення у сталому розвитку сучасного підприємства.

Ключові слова: ресурс, потенціал, ресурсний потенціал підприємства, іміджевий ресурс.

В.Н. КОШЕЛЬНАЯ,

соискатель, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

**Ресурсно-имиджевый потенциал предприятия:
теоретические аспекты определения сути и структуры**

В статье обобщена суть таких важных экономических категорий, как «ресурс», «потенциал», «ресурсный потенциал предприятия», «имиджевый ресурс». Акцентируется внимание на обосновании содержания категорий «ресурсно-имиджевый потенциал предприятия», учитывая ведущую роль ресурсного обеспечения в устойчивом развитии современного предприятия.

Ключевые слова: ресурс, потенциал, ресурсный потенциал предприятия, имиджевый ресурс.

V.M. KOSHELNA,

Researcher, Kyiv National University of Construction and Architecture

**The resource potential of the company image:
theoretical aspects of determination of nature and structure**

This paper summarizes the essence of important economic categories as «resource», «potential», «resource potential of the enterprise», «image resource». Attention is given to justify the content categories «enterprise resource-image potential», given the central role of resource support for the sustainable development of a modern enterprise.

Keywords: resource, potential, resource potential of the enterprise, image resource.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку національної економіки конкурентоспроможність будь-якого суб'єкта господарювання забезпечується ефективністю його управління. До ключових об'єктів управління якраз належить ресурсний потенціал підприємства. Діяльність у ринковому середовищі вимагає прийняття управлінських рішень від керівництва щодо збільшення обсягів виробництва продукції шляхом більш ефективного використання ресурсів; пошуку шляхів зниження витрат на реалізацію; підвищення якості продукції, визначення та вивчення особливостей певних цільових ринків реалізації продукції. Це в загальному підсумку забезпечить отримання необхідного та додаткового прибутку для ефективного розвитку підприємства. Проте у сучасних умовах господарювання механізм управління ресурсним потенціалом не в повній мірі задовольняє вимоги щодо підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання та отримання оптимальних фінансових результатів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичним і прикладним аспектам формування та використання ресурсного потенціалу промислового підприємства присвячені наукові праці українських та зарубіжних вчених: О.М. Вишневської, Н.С. Довгаля, О.Г. Кантора, О.В. Коваленко, О.В. Коренкова, Н.С. Краснокутської, Н.Г. Міценко, М.Я. Мойси, К.М. Миска, Г.М. Підлісецького, С.Е. Сердака, Е.А. Суценка та інших. Віддаючи належне теоретичній та практичній цінності попередніх здобутків, існує потреба в системному дослідженні проблематики формування стратегій використання ресурсного потенціалу сучасними промисловими підприємствами.

Метою статті є узагальнення наукових поглядів щодо трактування таких економічних категорій, як «ресурси», «потенціал», «ресурсний потенціал», та визначення їхнього місця в ефективності управління підприємством.

Виклад основного матеріалу. Основу поняття «ресурсний потенціал» становлять поняття «ресурси» та «потенціал».